

Karl Larsen

Dragon Niels Kjeldsen
og hans drabsmand
i 1864

BI-forlag 2014

Dragon Niels Kjeldsen og hans drabsmand i 1864.
Af Karl Larsen.
Originaludgave: Dragon Niels Kjeldsen og hans
drabsmand. En undersøgelse (1902)
Der er foretaget tillempning af sprog og retskrivning –
også i citater.

Redaktion: Carsten Brøndum & Frode Stoustrup

1. udgave
ISBN 978-87-90551-14-8
BI-forlag, 2014

I 1864 mistede en dansk dragon livet under kamp med preussere ved Blåkær skov syd for Vejle. Hans kamp blev efterfølgende skildret som en heroisk indsats mod en overmægtig fjende der kujonagtigt skød den tapre dansker ned bagfra. Denne bog undersøger omstændigheder omkring dragon Niels Kjeldsens død ud fra danske og tyske rapporter, og ved kritisk at vurdere danske og tyske øjenvidners udsagn om begivenheden.

BI-forlag
Rævens kvarter 6
2750 Ballerup
Mail: frodes@image.dk

Indhold

Niels Kjeldsen - en omstridt helt. Indledning
af Vivi Jensen 4

Niels Kjeldsens død 16

Historien om Niels Kjeldsen og hans drabsmand 18

Myten i presse og litteratur 27

Mytens videre skæbne 37

Om kilder og vidner til begivenheden 41

Øjenvidner til Niels Kjeldsens død 55

Oplysninger fra tysk side 66

Grev Lüttichaus redegørelse 76

Sammenfatning af undersøgelsen 84

Konklusion 88

Niels Kjeldsen - en omstridt helt

Af Vivi Jensen

Søndag morgen den 28. februar 1864 døde en dansk soldat ved Blåkær skov på landevejen syd for landsbyen Højen, der ligger mellem Kolding og Vejle. Han hed Niels Kjeldsen, var 23 år, og godt ½ år forinden var han blevet indkaldt til militæret. Han var blevet indrulleret i 6. dragonregiment, og han kom på rekrutskole i Itzehoe i Holsten, hvor han kom til at hedde dragon Ullerup, for dengang var det skik og brug, at soldater i rytteriet (dragoner og gardehusarer) fik navn efter deres hjemsted, og Niels Kjeldsen kom fra Ullerup i Give sogn vest for Vejle. Han var bondesøn, så ride kunne han i forvejen, men nu lærte han også at skyde og fægte med sabel, og han vidste godt, at det ikke var for sjov. Han kunne tydeligt huske sidste gang, der var krig. Det var da han var dreng, og der var flere fra hjemsognet og fra landsbyen, der havde været med, og som siden havde fortalt om, hvordan de havde banket tyskerne. Det varede heller ikke længe, før Niels Kjeldsen selv fik chancen.

Hvad skete der den dag ved Blåkær skov?

Den søndag, der blev hans dødsdag, deltog Niels Kjeldsen i et feltvagtkommando, der var blevet udsendt fra Vejle sydpå til Højen Kro. Herfra var han sammen med 6 andre menige dragoner og en korporal blevet sendt videre mod syd for at undersøge, om de preussiske soldater, der lå i kvarter i Kolding, mon skulle være på vej nordpå. Og det var de. Samme morgen kl. 7 rykkede tre preussiske eskadroner af det kongelige gardehusarregiment, kaldet "de røde gardehusarer", nordud af Kolding med retning mod Vejle. Forrest red avantgarden, der bestod af ialt 14 mand, 12 husarer og en underofficer under kommando af den 19-årige fænrik, grev Gustav von Lüttichau.

Niels Kjeldsen og hans kammerater var ikke nået ret langt, før de kom til et hus, hvor der boede nogle venlige mennesker, der syntes, at de flinke soldater skulle have et krus øl og en kop varm kaffe, og det tilbud kunne de ikke sige nej til. Det var mens de holdt an her, at de fik øje på den preussiske fortrop. De blev hurtigt klar over, at der kom flere imod dem, end de selv var, så de vendte om og red så hurtigt de kunne tilbage nordpå. Korporalen havde en hurtig hest, så han kom hurtigt langt foran de menige, og da han nåede tilbage til feltvagten, fik han en alvorlig advarsel, for han burde være blevet hos sine soldater og ikke have ladet dem i stikken på den måde. Et par af de menige

kunne så nogenlunde følge med, så de fik sig bragt ud af farezonen og nåede også i sikkerhed ved Højen Kro, men de sidste fire, der red på tungere og derfor langsommere heste, blev en efter en indhentet af de seks husarer, der udgjorde fortroppen.

Den første, dragon Korup, overgav sig omgående. Derefter blev det dragon Espes tur. Den næste, der blev indhentet, var Niels Kjeldsen, men han ville ikke overgive sig. I stedet trak han sin sabel og huggede ud efter de to forfølgere, der var tættest på. Det lyder blodigt, men sabelhug var sjældent direkte farlige, for uniformen gav god beskyttelse. Dragonernes tykke og lange, uldne kappe var næsten uigennemtrængelig for hug. Hvis man skulle nå ind og såre sin modstander for alvor, skulle der stikkes og ikke hugges. Kugler beskyttede den ikke imod, men en rytter i bevægelse skulle meget tæt på for at være sikker på at ramme en anden rytter i bevægelse.

Under kampen fik Niels Kjeldsens et sabelhug forfra i hjelmen, så hans kokarde røg af. Til gengæld huggede han mod sin modstanders skulder, men hugget prellede af. Derefter ramte han ham på den højre hånd med et hårdt slag med den flade klinge, og det gjorde ondt, så et kort øjeblik blev hånden lammet; men nu var Lüttichau fremme ved de kæmpende. Han havde i et stykke tid redet med sin revolver hævet, og undervejs råbte han flere gange til Niels Kjeldsen, at han skulle overgive sig. Det nægtede han, og det var Lüttichaus indtryk, at der blev skudt mod ham. Han affyrede nu selv

to skud, og med det første sårede han sin egen hest ved øret. Det andet ramte Niels Kjeldsen i nakken og gik ud gennem panden, og han gled langsomt ned af hesten, der fortsatte ind på marken med saddelen hængende under sig. Det hele varede kun ganske kort tid; det var næsten forbi, før det begyndte.

Der var stadig et par dragoner at indhente, så Lüttichau og en af de menige husarer red videre så hurtigt de kunne. Den næste, de indhentede, var dragon Holsted. Heller ikke han agtede at overgive sig uden kamp, men forsøgte, alt imens han af al magt drev sin hest fremad, at frigøre sin karabin. Lüttichau, der endnu havde fire skud tilbage, affyrede nu atter to. Det ene var en forbier, men det andet strejfede Holsteds skulder, og smerten fik ham til at tro, at han var hårdt såret, og nu overgav han sig. I virkeligheden fik han kun en mægtig bule, og da han senere blev klar over det, blev han helt overstadig af glæde, for i sådan en situation er der kun plads til de store følelser. Herefter gik det igen sydpå, og undervejs passerede de det sted, hvor Niels Kjeldsen lå død i en blodpøl. En af de tilskuerere, der i mellemtiden havde samlet sig om stedet, blev sat til at indfange hans hest og lægge saddelen ordentligt på igen, hvorefter preusserne tog den med sig tilbage til Kolding. Da de var borte, kom der en hestevogn forbi. Det var en bonde fra Dons, der var på vej nordpå, og han blev overtalt til at tage den døde med sig. Undervejs mødte han et par udsendinge fra feltvagten på

Højen Kro, og de fulgte vognen med Niels Kjeldsens lig til Vejle.

Tilbage på vejen lå foruden blodpølen, der langsomt tørrede ind, også den rød-hvide kokarde, der havde siddet foran på Niels Kjeldsens hjelm, men som var røget af, da han fik hugget forfra. Hans sabel dukkede nogle dage senere op i Vejle. Da var tyskerne rykket nordpå, og nogle soldater solgte den til en købmand, som de var indkvarteret hos. Både den og kokarden findes nu i Museet på Koldinghus.

Niels Kjeldsens hjem i Give ligger tæt på Vejle, så dagen efter hentede Kjeld Thomsen sin søns lig, så han kunne blive begravet hjemme. Da den ældre søster gjorde liget i stand, kunne de se, at han ud over skudsåret også havde et blodigt sår på højre overarm. Det var altså lykkedes hans modstander at stikke gennem den tykke kappe. Det har derfor været en vigtig detalje i eftertidens myte om Niels Kjeldsen, at han havde måttet kæmpe med venstre hånd. Hvis det virkelig var tilfældet, havde han imidlertid ikke de store problemer med det, for han havde som barn haft en skade i højre arm, der havde tvunget ham til lære sig at bruge den venstre lige så godt. Men det kan også godt være, at han slet ikke havde opdaget, at han var såret, for det sker tit, at smerten i sådan en situation først kommer bagefter, når det hele er overstået. På ugedagen for kampen blev Niels Kjeldsen begravet på Give kirkegård. Sognet rejste senere en sten på graven og en mindesten på kirkegården, og de står der endnu.

Myten om Niels Kjeldsens kamp

Da Lüttichau kom tilbage til Kolding, fik han ros af sine overordnede, og da to preussiske prinser et par dage senere besøgt byen, blev de præsenteret for den unge, modige fænrik, der senere også blev dekoreret for sin indsats i fægtningen ved Blåkjær skov. Derfor er det temmelig uforståeligt, at man i Kolding i dagene derefter kan fortælle en helt anden historie. Ifølge den blev Lüttichau ikke rost, men tværtimod med stærke ord bebrejdet, at han havde skudt den tapre danske dragon bagfra. Dermed havde han krænket regimentets ære, og hans officerskolleger skulle have nægtet at sidde til bords med ham, hvorefter han grædende skulle have forladt bordet. Siden skulle han være blevet tvunget til at søge sin afsked, hvorefter han var faldet i fremmed krigstjeneste mod sit eget land. I hele den historie er der kun et eneste gran af sandhed: En officer havde under middagen samme aften i en tale nævnt den tapre danske dragon, der hellere ville dø end lade sig tage til fange - ikke som en kritik mod Lüttichau, men fordi det hørte til god soldatermoral at vise respekt for en tapper fjende, således som man gerne selv ville respekteres, hvis det havde været én selv, der lå der, og så fordi det at dø med ære for sit fædreland var en universel soldaterdyd, som både var anerkendt af venner og fjender.

I 1881 udkom det første nummer af et nyt tidsskrift, *Vort Forsvar*. Formålet med dette tidsskrift var at øge forsvarsviljen i en befolkning, der var dybt splittet politisk i et forsvarsvenligt højre og et venstre, der ikke ønskede at bevilge flere penge til militæret end højst nødvendigt. Heri skrev officeren Emil Madsen en artikel om Niels Kjeldsens kamp, hvori han skildrede den som en heroisk dansk indsats mod en overmægtig fjende, der fejgt skød den tapre dansker ned bagfra, og han skildrer Lüttichau som en æreløs person, der til fulde fortjente den straf, der overgik ham samme aften på hotellet i Kolding. At undersøge, om historien var sand eller ej, var ikke faldet ham ind. Det var tilstrækkeligt, at det var en god historie, og den tjente et ædelt formål: at skildre de danske soldater, der kæmpede i 1864, som tapre ofre for en overmagt, der kun kunne vinde ved at falde andre i ryggen og ved at anvende ufine metoder. - Det hævdes i artiklen, at en rytterkamp bør udkæmpes på blankvåben, og at kun kujoner anvender skydevåben; mens det i virkeligheden var anerkendt praksis, at man skød, når det var nødvendigt.

På basis af denne historie udkom der kort efter et digt, hvori den gentages og forsynes med yderligere detaljer, og Martin Kok, der har skrevet digtet, hævdede, at hans fremstilling gengav historien, sådan som den i virkelighed var forløbet.

I 1901 udstillede maleren Frants Henningsen et maleri kaldet *En helt fra '64*. Det var lavet på bestilling af bestyrelsen for Det nationalhistoriske Museum på

Frederiksborg Slot, og her ser man, hvordan Niels Kjeldsen, efter at han allerede har dræbt en fjende, der ligger udstrakt på vejen foran ham, roligt gør sig klar til at møde endnu en, der stormer frem mod ham med hævet sabel, og som netop har skilt sig ud fra en større flok, der rådvildt har gjort holdt i sikker afstand fra den tapre dansker. Men adskilt fra de andre, inde på marken bag grøften og de store vejtræer, rider en mand med hævet pistol sig ind på ham, uset og bagfra.

Det næste indlæg i sagen om Niels Kjeldsens kamp kom fra forfatteren Karl Larsen, der i 1902 udsendte bogen *Dragon Niels Kjeldsen og hans drabsmand*. Karl Larsen var ikke nogen hvemsomhelst. Han var født i Rendsborg på grænsen mellem Slesvig og Holsten, og hans far var som officer faldet ved Dybbøl 18. april 1864. Han havde haft det dårligt med de påstande, der var fremsat, og da han havde et mere nuanceret syn på Tyskland og tyskere, end det var almindeligt på den tid, havde han sat sig for at forsøge at finde ud af, hvad der i virkeligheden var sket den vinterdag ved Blåkær skov. Han havde derfor været i kontakt med en række øjenvidner til begivenheden, bl.a. de to dragoner, der havde deltaget og som endnu var i live. Han havde desuden rådført sig med officerer, og han havde ovenikøbet korresponderet med Gustav Lütichau om sagen. Han var nemlig hverken blevet degraderet eller gået i fremmed krigstjeneste, men boede i Warszawa, hvor han levede i bedste velgående af ud

byttet af sin slægts godser i Østpreussen (nu det nordlige Polen og den russiske enklave Kaliningrad).

Karl Larsen ender med at konkludere, at Niels Kjeldsen faldt i regulær kamp, mens han var på flugt nordpå, og at historien om forløbet af middagen på hotellet i Kolding samme aften og hvad der deraf fulgte, ikke havde noget på sig, men måtte være fejltolket af hotelejer Svensson, der sikkert ikke har været god nok til tysk til at kunne forstå, hvad der egentlig blev sagt. Karl Larsen undlod at nævne mandens navn, der først kommer frem i den debat, der fulgte, og hans konklusion er uhyre venlig, for på den tid både hørtes og taltes der meget tysk i Kolding. Det er derfor nærmest utænkeligt, at en hotelejer i den grad skulle have kunnet misforstå, hvad der var sket, og hvad der var blevet sagt. Historien må simpelt hen være opfundet af Svensson, der har villet nedgøre fjendens soldater og samtidig gøre sig selv interessant.

Karl Larsens bog passede mildt sagt ikke ind i den meget antityske holdning, som de fleste danskere dengang havde, og debatten om Niels Kjeldsens kamp bølgede frem og tilbage i pressen i månedsvis. En del af de mere seriøse bidrag for og imod blev også udgivet i 1902 (*Niels Kjeldsens Saga for Folkets Domstol*), og året efter fulgte en artikel i Historisk Tidskrift. Den er skrevet af en af landets mest fremtrædende historikere, professor Kristian Erslev, der ud over at undersøge yderligere vidneudsagn også havde korresponderet med Lüttichau og lånt nogle breve, der var

skrevet umiddelbart efter kampen. Han tilslutter sig på alle væsentlige punkter Karl Larsens fremstilling, og man vil næppe nogensinde kunne komme sandheden om Niels Kjeldsens død nærmere end Kristian Erslev gør det her.

Kan man være en helt, hvis man rider fremad?

Når man i dag læser, hvad der dengang blev betragtet som det væsentlige i debatten, virker det næsten helt uforståeligt. Hvorfor er det f.eks. så vigtigt for nogle at fastslå, at Niels Kjeldsen ganske vist havde været på flugt, men at han var standset op og havde vendt front mod sine forfølgere, da han faldt? Der er ingen tvivl om, at han blev skudt ned bagfra, og det passer jo fint med, at han var på vej nordpå. Der er heller ingen tvivl om, at han nægtede at overgive sig og tog kampen op mod sine forfølgere, og det burde da være heltemodigt nok, hvilket Karl Larsen også klart giver udtryk for. Det, han ønsker at gøre op med, er myten om, at det var "fejgt" af Lüttichau at skyde ham, og at han derfor bagefter blev udstødt af sine egne. Modstanderne af Karl Larsens bog ønskede derimod, at det for enhver pris måtte fastholdes, at Niels Kjeldsen havde "fægtet med åben pande", dvs. gjort front mod sine forfølgere og vist dødsforagt ved at se dem i øjnene under kampen. Som det udtryktes: En flygtende dragon, der sæt

ter sig til modværge, er en brav mand, men han kan ikke blive en nationalhelt.

Striden om Niels Kjeldsens kamp drejede sig for Karl Larsens modstandere i virkeligheden overhovedet ikke om, hvad der virkelig var sket, men om de gode danskere og de onde tyskere. Den, der mente, at sandheden om kampen og det, der fulgte, var vigtigere end myten om den tapre danske dragon, der tog kampen op mod overmagten og kun blev besejret, fordi fjenden brød alle regler for ærlig kamp, rokkede ved det verdensbillede, som de fleste danskeres selvforståelse dengang byggede på. Og så er det forresten sådan, at når det gælder helte og heltegerninger, så er det meget ofte myten, der er det vigtigste. De mere eller mindre fantasifulde historier, der opstår omkring og umiddelbart efter en dramatisk begivenhed, dækker et vigtigt behov, og det kan blive meget vanskeligt at få folk til at forstå, at det faktisk ikke foregik sådan, som de tror. Selv når det kan bevises, at det, man tror, man ved, ikke svarer til virkeligheden, kan ellers fornuftige mennesker vælge at se bort fra det, andre vil kalde sandheden. Historien om Niels Kjeldsens kamp er et typisk eksempel herpå, og i vor tid ser vi de samme reaktioner, når nogen sætter spørgsmål ved myterne om, hvad der skete under den tyske besættelse af Danmark fra 1940 til 1945.

Det kan vi i dag synes er tåbeligt, men hvis vi vil være lidt klogere, kan vi også prøve at forstå, hvorfor det var sådan. Måske kan vi endda ved at se os om i

den hverdag, vi selv lever i, få øje på, at vi også af og til danner vores meninger om det, er sker omkring os ud fra, hvad vi tror, der er sket, eller måske endda hvad vi gerne vil have der er sket, uden at vi egentlig ved, hvad der i virkeligheden er foregået.

Teksten er skrevet i forbindelse med særudstillingen *Den danske helt i 1000 år*, Museet på Koldinghus 2001-2002.